

УДК 336.1

Фрич А.О.

кандидат економічних наук, доцент

Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту

Шатрук Б.В.

студентка

Буковинського державного фінансово-економічного університету

ЄДИНИЙ КАЗНАЧЕЙСЬКИЙ РАХУНОК ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

TREASURY SINGLE ACCOUNT AS A TOOL FOR FINANCIAL MANAGEMENT

АНОТАЦІЯ

Єдиний казначейський рахунок є важливим елементом у процесі виконання бюджету як державного, так і місцевих, оскільки на ньому акумулюються фінансові ресурси держави. Саме тому у статті наведено основні підходи до визначення поняття єдиного казначейського рахунку, проаналізовано динаміку залишків грошових коштів на єдиному казначейському рахунку, досліджено чинники, які впливають на його стан, переваги запровадження єдиного казначейського рахунку та визначено значення функціонування ЄКР для ефективної діяльності системи казначейства, яка концентрує фінансові ресурси держави.

Ключові слова: єдиний казначейський рахунок, вхідне сальдо єдиного казначейського рахунку, казначейська система виконання бюджету.

АННОТАЦИЯ

Единый казначейский счет является важным элементом в процессе выполнения бюджета как государственного, так и местных, поскольку на нем аккумулируются финансовые ресурсы государства, поэтому в статье приведены основные подходы к определению понятия единого казначейского счета, проанализирована динамика остатков денежных средств на едином казначейском счете, исследованы факторы, которые влияют на его состояние, преимущества введения единого казначейского счета и определено значение функционирования ЕКС для эффективной деятельности системы казначейства, которая концентрирует финансовые ресурсы государства.

Ключевые слова: единый казначейский счет, входящее сальдо единого казначейского счета, казначейская система исполнения бюджета.

ANNOTATION

Treasury single account is an important element in both national and local budget execution, as it accumulates financial resources of the state. That is why, in the article the main approaches to the definition of a single treasury account were determined. The dynamics of cash balances on a single treasury account were investigated. The factors that affect its condition, as well as benefits of introduction of a treasury single account are examined. The value of TSA functioning for effective operation of treasury system, which concentrates financial resources of the state, is determined.

Keywords: single treasury account, opening balance of treasury single account, treasury system of budget execution.

Вступ. Розвиток казначейської системи, її зростаючі вимоги та фінансові можливості породжують як кількісні зміни інформаційного середовища – збільшення обсягу оброблюваної інформації, виконуваних функцій, так і якісні – розширення функціонального спектру вирішуваних завдань, зміни їх характеру тощо.

Різноманітність та складність виконуваних органами Державної казначейської служби завдань визначили їх орієнтацію на використан-

ня у своїй діяльності сучасних автоматизованих інформаційних технологій.

Використання автоматизованих систем забезпечує створення єдиного інформаційного простору, що охоплює всі ділянки та всіх учасників бюджетної сфери. Ядром побудови єдиного інформаційного простору бюджетної сфери є повна автоматизація процесу касового виконання бюджету, що забезпечує оптимізацію комплексного бюджетного обліку, фінансового контролю і ефективного управління державними фінансовими ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питаннями ефективного управління фінансовими ресурсами держави за допомогою єдиного казначейського рахунку займалися Є.О. Галушка, О.В. Охрімівський, Й.С. Хижняк [2], П.Г. Петрашко, О.О. Чечуліна, В.Т. Александров, С.О. Булгакова, К.М. Огданський, О.І. Назарчук, Н.І. Сушко [3], І.В. Попов [4], В.І. Стоян, О.С. Даневич, М.Й. Мац [5], І.В. Форкун [6] та С.І. Юрій [7].

Постановка завдання. В умовах швидкоплинних економічних змін і сталого дефіциту бюджету виникає необхідність ефективно управляти наявними фінансовими ресурсами, здійснювати поточні видатки місцевих бюджетів в межах їх доходів, нагромаджувати грошові ресурси для реалізації державних програм і погашення зобов'язань, мати змогу оперативно реагувати на зміни економічної ситуації, протистояти розпорошенню коштів на чисельних рахунках установ, міністерств, відомств, комерційних банків і, як наслідок, удосконалювати діючу систему виконання місцевих бюджетів України.

Роль Державної казначейської служби в бюджетному процесі взагалі й у виконанні бюджету зокрема на сьогодні набагато вища, порівняно з тими роками, коли діяльність Державної казначейської служби тільки розпочиналась. Органи Державної казначейської служби України в цілому реалізували функцію казначейського обслуговування державного та місцевих бюджетів.

На сьогодні перед Державною казначейською службою України постає ряд завдань, що по-

требує негайного вирішення. Серед них, головними є удосконалення системи управління коштами місцевих бюджетів та процедур попереднього контролю за їх витрачанням. Виконання цих завдань вимагає: наявності ефективної моделі управління державними активами і зобов'язаннями, зокрема розміщення тимчасово вільних коштів в установах комерційних банків, що надасть можливість поповнювати державний та місцеві бюджети; визначення міжвідомчих відносин Державної казначейської служби з органами законодавчої та виконавчої влади, які відповідальні за здійснення контролю за виконанням державного і місцевих бюджетів; організації ефективного контролю за дотриманням вимог законодавчо-нормативних актів при проведенні торгів у сфері державних закупівель, пов'язаних з витрачанням бюджетних коштів.

Єдиний казначейський рахунок виступає тим інструментом, який покликаний вирішити проблеми, пов'язані з ефективним управлінням бюджетними коштами у нашій державі. Саме тому слід звернути увагу на питання, що стосуються факторів впливу на його стан та структуру, цілей, яких можна досягти шляхом компетентного управління єдиним казначейським рахунком та вмілого маніпулювання грошовими коштами, які є у розпорядженні системи казначейства.

Виклад основного матеріалу. Основним інструментом державної казначейської служби України є єдиний казначейський рахунок (ЄКР), що забезпечує реалізацію функцій управління потоками бюджетних коштів через їх консолідацію на єдиному рахунку. З моменту створення казначейства та протягом всього періоду його розвитку змінювалося і поняття єдиного казначейського рахунку.

Ще в грудні 1997 р. на прохання української делегації, Світовий банк надав пояснення з приводу тлумачення терміну «єдиний казначейський рахунок», який є набором рахунків, що обробляються казначейством і, як правило, є в розпорядженні Національного банку України або його відділень на обласному рівні. Якщо Національний банк України не має свого відділення на певному рівні, наприклад, районному, ЄКР може бути відкрито в комерційних банках. Ці рахунки в комерційних банках повинні підлягати щоденному або періодичному клірингу, а всі залишки коштів перераховуватися на ЄКР в НБУ.

Таке тлумачення співпадає з поглядами фахівців об'єднаного Віденського інституту МВФ, які вважають, що ЄКР – необхідний елемент управління операціями Державного казначейства [6, с. 216].

«Положення про єдиний казначейський рахунок», затверджене наказом Головного управління Державного казначейства України від 21.03.1997 р. за № 28 та зареєстроване у Міністерстві юстиції України 21.03.1997 р. за № 102/1906, передбачало відкриття рахунків органам Державного казначейства в різних

установах банків і наводило таке визначення: єдиний казначейський рахунок – це система бюджетних рахунків органів Державного казначейства, відкритих в установах банків за відповідними балансовими рахунками, на які зараховуються податки, збори, інші обов'язкові платежі державного бюджету та надходження з інших джерел, встановлених законодавством України, і з яких органами Державного казначейства здійснюються платежі безпосередньо на користь суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботи та/або надали послуги розпорядникам бюджетних коштів [3, с. 115].

У зв'язку із входженням Державного казначейства України в систему електронних платежів НБУ та прийняттям рішення про перехід на централізовану модель, наказом Державного казначейства України від 26.06.2002 р. за № 122, який було зареєстровано у Міністерстві юстиції України 18.07.2002 р. за № 595/6882, затверджено Положення про єдиний казначейський рахунок, згідно з яким єдиний казначейський рахунок – це рахунок, який об'єднує кошти субрахунків, що відкриті у Державному казначействі України (центральний рівень) управлінням Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі [1].

С.І. Юрій надав таке визначення терміну ЄКР: «Єдиний казначейський рахунок – це система бюджетних рахунків органів державного казначейства, що відкриті в органах казначейства за відповідними балансовими рахунками, на які зараховуються податки, збори, інші обов'язкові платежі державного та місцевих бюджетів та надходження з інших джерел, і з яких органами Державного казначейства здійснюються платежі безпосередньо на користь суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботи або надали послуги розпорядникам бюджетних коштів» [7, с. 352].

В.І. Стоян, О.С. Даневич та М.Й. Мац розглядають єдиний казначейський рахунок як консолідований рахунок відкритий Державній казначейській службі у Національному банку для обліку коштів та здійснення розрахунків у системі електронних платежів НБУ [5, с. 239].

Відповідно до нормативно-правових актів єдиний казначейський рахунок – це консолідований рахунок, відкритий Державному казначейству України в Національному банку України для обліку коштів та здійснення розрахунків у системі електронних платежів Національного банку України [1].

Зрозуміло, що єдиний казначейський рахунок (ЄКР) – це необхідний елемент управління операціями ДКСУ, тобто інструмент, який надає можливість вирішити проблеми касового управління коштами, які перебувають у розпорядженні Державної казначейської служби, а саме:

– реалізувати оптимальний шлях платежів до бюджетів і розпорядників бюджетних коштів;

- скоротити або зовсім не допускати залишків коштів на рахунках їхніх розпорядників;
- централізувати або децентралізувати здійснення бюджетних платежів через систему органів ДКСУ [3, с. 115].

Функціонування єдиного казначейського рахунку забезпечує:

- можливість швидкої мобілізації коштів, які протягом дня надходять на рахунки, відкриті в органах казначейства, та використання їх для проведення бюджетних видатків і здійснення інших операцій, що не суперечать законодавству України

- надання інформації органам законодавчої та виконавчої влади за здійсненими на єдиному казначейському рахунку операціями;

- оптимальні можливості для прийняття представниками законодавчої та виконавчої влади оперативних рішень щодо забезпечення ефективного використання коштів бюджетів.

Практика застосування казначейської системи виконання бюджету в Україні, зокрема за допомогою такого інструменту як єдиний казначейський рахунок свідчить про те, що фінансування, яке може теоретично отримати вся бюджетна сфера України не є стабільним з урахуванням динаміки ЄКР у 2012–2014 рр. (рис. 1).

Неможливо прослідкувати стійку тенденцію у змінах залишків грошових коштів на ЄКР протягом досліджуваного періоду, можна лише зазначити, що найбільші залишки мали місце у червні, вересні, жовтні, листопаді та грудні 2012 р. За 2012 р. залишок коштів на ЄКР зменшився з 2,06 млрд грн до 0,46 млрд грн.

Найбільший дефіцит фінансових ресурсів на ЄКР прослідковується на кінець 2013–початок 2014 р. Залишок коштів на Єдиному казначейському рахунку (ЄКР) у листопаді 2013 р. знизився до мінімального рівня з початку року – до 410 млн грн.

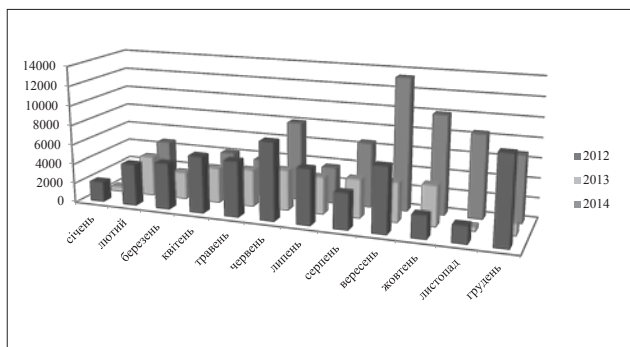

Рис. 1. Динаміка Єдиного казначейського рахунку протягом 2012–2014 рр.

Більше того, це найгірший результат на цю дату за останні 10 років: з 2003 р. залишок коштів не опускався нижче 3 млрд грн. і тримався на рівні 5–13 млрд грн, за виключенням минулого року. В цілому за останні десять років менше коштів було тільки на початку серпня 2003 р. – 341 млн грн.

Мінімальним залишок коштів на єдиному казначейському рахунку в 2013 р. був станом на 1 листопада – 0,41 млрд грн, а максимальним – 4,11 млрд грн на 1 червня, проте за 2013 р. залишок коштів на єдиному казначейському рахунку збільшився з 0,46 млрд грн до 1,74 млрд грн.

Протягом 2014 р. вхідне сальдо ЄКР часто було від'ємним, зокрема така ситуація була в березні, травні, липні, жовтні, листопаді та грудні (табл. 1).

Відсутність коштів на ЄКР була спричинена ситуацією, що склалася наразі у нашій державі під впливом військових дій на сході України, а внаслідок цього нестачі коштів в Державному бюджеті та через це досить нестабільної ситуації в цілому.

Мінімальним залишок коштів на єдиному казначейському рахунку в 2014 р. був станом на 1 січня – 1,74 млрд грн, а максимальним – 13,41 млрд грн на 1 вересня.

Таблиця 1
Динаміка вхідного сальдо єдиного казначейського рахунку у 2014 р.

Дата	Залишок (млн грн)	Відхилення від попереднього місяця	Відхилення у %
на 01.01.2014	1 739,0	+541,5	+45,2%
на 01.02.2014	4 721,2	+2982,2	+171,5%
на 01.03.2014	3 589,9	-1131,2	-24,0%
на 01.04.2014	4 208,8	+618,9	+17,2%
на 01.05.2014	3 811,0	-397,9	-9,5%
на 01.06.2014	8 052,5	+424,6	+111,3%
на 01.07.2014	3 728,7	-4323,8	-53,7%
на 01.08.2014	6 570,5	+2841,8	+76,2%
на 01.09.2014	13 412,5	+684,0	+104,1%
на 01.10.2014	10 054,9	-3357,6	-25,0%
на 01.11.2014	8 475,5	-1579,3	-15,7%
на 01.12.2014	6 766,7	-1708,8	-20,2%
на 01.01.2015	3 007,5	-3759,2	-55,6%

Станом на 1 січня 2015 р. на єдиному казначейському рахунку знаходиться 3007,5 млн грн, що на 73% вище за показник початок 2014 р. Цікавим є той факт, що за умов, в яких наразі знаходиться наша країна, таких значних залишків гривневих коштів на рахунку казначейства уряд не мав з 2009 р. [8].

Як бачимо, стан єдиного казначейського рахунку завжди нестабільний, він знаходиться

під впливом постійних змін. Обсяг коштів, то збільшується за рахунок надходжень податків та інших обов'язкових платежів до державного і місцевого бюджетів, то зменшується при пікових навантаженнях за видатками.

Суть ризику збільшення залишків коштів на ЄКР полягає в тому, що розпорядники бюджетних коштів несвоєчасно отримують кошти, а відтак не можуть нормально функціонувати та якісно виконувати завдання, які покладаються на них.

Також стан єдиного казначейського рахунку впливають такі чинники як:

- дефіцит бюджетів;
- частка доходів і видатків державного і місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України;
- зміни оборотів внутрішніх запозичень;
- надходження коштів від приватизації державного майна;
- операції із закупівлі іноземної валюти з метою погашення зобов'язань за зовнішніми борговими зобов'язаннями держави;
- розміщення коштів державного і місцевих бюджетів на депозитах або придбання цінних паперів;
- надання позик Пенсійному фонду України та їх повернення [4, с. 159].

З метою покращення ситуації з бюджетними коштами в Україні та усунення впливу зазначених вище факторів та ризиків потрібно здійснювати управління єдиний казначейським рахунком, зокрема з метою їх мінімізації, економії коштів, зменшення ризиків, підвищення ліквідності державних цінних паперів, зменшення дефіциту зведеного бюджету та зменшення розміру державного боргу.

Висновки. Таким чином, можемо підсумувати, що запровадження єдиного казначейського рахунку дало змогу зосередити державні кошти в руках однієї юридичної особи і забезпечити:

- досконалу базу даних за бюджетними показниками;
- щоденне перерахування за призначенням коштів, що надходять до державного та місцевих бюджетів;
- розподіл загальнодержавних податків, зборів та обов'язкових платежів між державним і місцевими бюджетами;
- перерахування місцевим бюджетам належних їм коштів відповідно до нормативів та результатів взаєморозрахунків;
- дотримання принципу цільового спрямування бюджетних коштів через здійснення попереднього контролю;
- надання інформації органам законодавчої влади про здійснені на єдиному казначейському рахунку операції;
- оптимальні можливості для прийняття представниками законодавчої та виконавчої влади оперативних рішень щодо використання залишків коштів на єдиному казначейському рахунку;

– повну незалежність держави від банківської системи у справі контролю та обліку доходів і платежів.

Тобто запровадження ЄКР дало можливість повною мірою реалізувати принцип єдності бюджетної системи, задекларований у Бюджетному кодексі України.

Нинішній стан охоплення казначейськими функціями, враховуючи інформаційну насиченість системи, її багаторівневу ієрархічну структуру, функціональну складність та необхідність роботи практично в реальному режимі часу синхронно з банківською системою, став можливим завдяки проведеній значній роботі з автоматизації обчислювальних процесів. Практика переконує, що від надійної роботи інформаційної системи великою мірою залежить успішність виконання органами державного казначейства своїх функціональних повноважень.

Автоматизовані інформаційні системи, що використовують у системі казначейства, постійно модернізуються, що пов'язано з появою досконаліших апаратних і програмних засобів. Це дозволяє адекватно реагувати на вплив змінного внутрішнього і зовнішнього середовища, забезпечувати ефективне управління фінансовими ресурсами держави.

Комплексний розвиток органів Державної казначейської служби є одним із пріоритетних завдань державної бюджетної політики. Це завдання має вирішуватися із застосуванням сучасних методів бізнес-інжинірингу, які представляють собою чітко сформульовану методологію проведення усього циклу робіт з удосконалення казначейської системи: від формування стратегічних цілей Державної казначейської служби, детальної специфікації вимог до єдиної інформаційної, телекомунікаційної систем до завершення їх розробки та повномасштабного запровадження. Ефективне використання Державною казначейською службою України зазначених підходів визначить результат усіх структурних реформ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Положення про єдиний казначейський рахунок : наказ Державного Казначейства України від 26.06.2002 р. № 122 (у редакції наказу Державного казначейства України від 30.11.2010 № 449) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу : www.treasury.gov.ua
2. Галушка Є.О. Казначейська справа : навч. посіб. / Є.О. Галушка, О.В. Охрімівський, Й.С. Хижняк. – Чернівці : Книги-XXI, 2004. – 248 с.
3. Казначейська справа : інтегрований посіб. : у 2-х т. Т. 1. [Електронний ресурс] / П.Г. Петрашко (за ред.), О.О. Чечуліна, В.Т. Александров, С.О. Булгакова, К.М. Огданський, О.І. Назарчук, Н.І. Сушко. – Київ : НВП «АВТ», 2004. – 288 с. – Режим доступу : <http://fin.fem.sumdu.edu.ua/uk/kaznsprava/>.
4. Попов І.В. Управління єдиним казначейським рахунком в

- контексті забезпечення стабільності фінансової системи України / І.В. Попов // Вісник дніпропетровського університету : зб. наук. праць. Сер. Економіка. – 2011. – Вип. 5(3). – С. 154–160.
5. Стоян В.І. Казначейська система : підруч. / В.І. Стоян, О.С. Даневич, М.Й. Мац. – 3-тє вид., змін. і допов. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 868 с.
  6. Форкун І.В. Основи казначейської справи : навч. посіб. / І.В. Форкун, В.М. Шацька, Н.Л. Фролова. – Львів : Новий Світ, 2006. – 516 с.
  7. Юрій С. І. Казначейська система : підруч. / С.І. Юрій, В.І. Стоян, О.С. Данилевич. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 818 с.
  8. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua>.